

2003 SONRASI IRAK'TA BAŞBAKAN SEÇİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER: TARİHSEL BİR İNCELEME

WATHEQ ALSADOON

GİRİŞ

Irak'ta 10 Ekim 2021'de yapılan parlamento seçimlerinin ve ön sonuçlarının açıklanmasının ardından, Irak meselesini takip eden gözlemciler, bir sonraki başbakan adayının kim olacağını merak etmektedir. Irak'ın daimî anayasasının 78. maddesinde, "Başbakan, devletin genel po-

litikasından doğrudan sorumlu yürütme yetkilisi ve silahlı kuvvetlerin başkomutanıdır" hükmü bulunmaktadır.

İster başkanlık ister parlamenter olsun, demokratik yönetim sistemlerinde seçim sonuçlarının yeni yürütme organının başkanı (başbakanın) belirlediği bilinmektedir. Nitekim genelde, yeni kurulan bir hükûmette

Eski Irak Başbakanı İbrahim el Caferi.

başbakan, seçimleri kazanan partinin (veya siyasi koalisyonun) başkanıdır veya kazanan parti, başbakanlık için kendi saflarından birini aday gösterir ve siyasi partiler adaylarını genelde resmî olarak seçimlerden önce duyurur. Peki Irak'ta, bu siyasi gelenekler izlenmekte midir yoksa süreç farklı mı işlemektedir? Özellikle 2003 yılındaki değişimden sonra gelen siyasi sistem, bir yönetim biçimi olarak demokrasiyi benimsediğini ilan etmiştir ve 2005 yılında yürürlüğe giren daimî anayasanın ilk maddesi ülkedeki yönetim biçiminin parlamenter cumhuriyet olmasını öngörmüştür.

2005 SEÇİMLERİ

ABD'nin 2003'te Irak'ı işgali ve eski Irak Başkanı Saddam Hüseyin rejimini devirmesinin ardından ilk parlamento seçimleri 15

Aralık 2005'te yapılmıştır. Böylelikle eskiden kurulan geçici hükümetlerden sonra Irak Daimî Parlamentosuna (sonrasında 329'a yükselen) 275 milletvekili seçilmiş ve Irak'ta 4 yıl süren ilk seçilmiş hükümet kurulmuştur. Bu seçimlerden önceyse ilki geçici parlamento olan Ulusal Geçiş Meclisi milletvekillerinin seçilmesi için 30 Ocak 2005'te ve ikincisi yeni anayasanın oylanması için 15 Ekim 2005'te olmak üzere iki oylama yapılmıştır.

Birleşik Irak İttifakı, sonuçları 20 Ocak 2006'da açıklanan 15 Aralık 2005 seçimlerinde birinci sırayı alarak 130 milletvekili çıkarmıştır. İttifak'ın listesi, başta İslam Yüksek Konseyi, İslami Davet Partisi, Sadr Hareketi ve İslami Fazilet Partisi olmak üzere bir grup Şii siyasi partiden oluşmuştur. Seçim sonuçlarının açıklanmasının ardından, anayasanın "Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulunu oluşturmak üzere en büyük parlamenter bloğunun adayını görevlendirir" diye öngören 76/1. maddesi uyarınca Birleşik Irak İttifakı, Başbakanlık görevine İbrahim el-Caferi'yi aday göstermiştir. Caferi o dönemde, Ulusal Geçiş Meclisi seçimlerinden sonra geçici hükümette başbakan olmasının yanı sıra, İslami Davet Partisi'nin ve Birleşik Irak İttifakı'nın başkanlık görevini yürütmekteydi.

El-Caferi'nin adaylığına, bir yanda ABD diğer yanda Kürt ve Sünni siyasi güçler itiraz etmiştir. Nitekim her iki taraf, Caferi'nin Geçiş Hükümeti dönemindeki yönetim performansının zayıf olduğunu ve bu dönemde patlak veren mezhepsel şiddeti körüklediğini düşünmüştür. El-Caferi'nin adaylığına yönelik itirazların ardından siyasi süreç, aylarca süren çekişmelere ve gerilimlere girmiştir. ABD'nin baskıları, Caferi'yi 20 Nisan 2006'da adaylıktan çekilmeye hazır olduğunu duyurmadaki belirleyici bir rol oynamıştır ve onun yerine başbakanlık görevine Nuri el-Maliki

Eski Başbakanlar Nuri EL Maliki ve İyad Allavi.

getirilmiştir. EL-Maliki, o dönemde İslami Davet Partisi'nin lider kadrosunda yer almaktaydı ve Birleşik Irak İttifakı'nın resmî sözcüsü olarak görev yapmaktaydı. Ancak el-Maliki, Caferi'nin adaylığına itirazların yükselmesinden önce başbakanlık görevine aday olarak düşünülmemekteydi. EL-Maliki, hükûmeti Mayıs 2006'da kurmuştur.

Caferi'nin yerine EL Maliki'nin getirilmesi, bilinen anayasal ve siyasi düzenlemelerin yanı sıra, 2003 sonrası Irak'ta başbakanın seçilmesi sürecine dış faktörlerin müdahalesi ve etkisi gibi büyüyen bir siyasi fenomen oluşturmıştır. Yılların geçmesi ve art arda yapılan parlamento seçimleriyle Irak'ta hükûmetleri oluşturma müzakerelerine dış tarafların müdahalesi olgusu siyasi sürecin değişmez bir özelliği

hâline gelmiştir. Bazı durumlarda, başbakanlık için bir kişinin adaylığının kabul edilmesi veya reddedilmesi konusunda dış aktör (ya da aktörler), son sözü söyler hâle gelmiş ve hatta dış aktörler seçim listelerinin oluşturulmasına müdahale etmeye başlamıştır.

2010 SEÇİMLERİ

EL-Maliki, hükûmetinin 2006 - 2010 arasındaki ilk yıllarında, siyasi nüfuzunu genişletmek ve İslami Dava Partisi'nin başkanlığını Caferi'nin elinden almak için başbakanlık pozisyonunun imkânlarını ve etkisini kullanmıştır ve bunun sonucunda Caferi, Reform Hareketi adında yeni bir parti kurmuştur. EL-Maliki, o dönemdeki ana Şii siyasi koalisyonu olan Birleşik Irak İttifakı'nın çerçevesi dışında, kendisinin liderlik ettiği Kanun Devleti Koalisyonu adlı siyasi

Yılların geçmesi ve art arda yapılan parlamento seçimleriyle Irak'ta hükûmetleri oluşturma müzakerelerine dış tarafların müdahalesi olgusu siyasi sürecin değişmez bir özelliği hâline gelmiştir. Bazı durumlarda, başbakanlık için bir kişinin adaylığının kabul edilmesi veya reddedilmesi konusunda dış aktör (ya da aktörler), son sözü söyler hâle gelmiş ve hatta dış aktörler seçim listelerinin oluşturulmasına müdahale etmeye başlamıştır.

2010 seçimlerinin yansımaları, Irak'ta başbakanın seçilmesi sürecine müdahale ve etki konusunda yeni parametreler üretmiştir. Nitekim dış faktörlerin rolü büyümüş ve yargı kurumu dâhil devlet kurumlarının siyasi çatışmalara dâhil edilmesi olgusu artmıştır.

İttifaka birçok Şii siyasi güç ve şahsiyeti ve bazı Sünni şahsiyetleri çekmiştir.

Mart 2010'da Irak'ta ikinci parlamento seçimleri yapılmıştır. İyad Allavi liderliğindeki Irakiye Listesi 91 sandalyeyle birinciliği, el-Maliki'nin liderliğindeki Kanun Devleti Koalisyonu listesi 89 sandalyeyle ikinciliği ve Şii Birleşik Irak İttifakı 70 sandalyeyle üçüncülüğü kazanmıştır.

Irakiye Listesi, 2003'ten sonra Irak'taki siyasi sistemde "mezhepsiz" bir seçim listesi oluşturmaya yönelik ilk girişim sayılmaktadır. Irakiye Listesi, Müslümanlar ile Hristiyanların dışında Şii, Sünni, Arap, Kürt ve Türkmenler gibi diğer dinî azınlıklar da barındıran Irak halkının tüm din, mezhep ve milliyetlerinden siyasi güçleri ve şahsiyetleri barındırmıştır. Sünni Arap siyasi güçlerin büyük bir kısmı Irakiye Listesi'ne katılmış ve Sünni Arap seçmenlerin çoğunluğu bu listeye oy vermiştir. Nitekim Sünni Araplar, Caferi'nin geçici hükûmetiyle el-Maliki'nin ilk hükûmeti deneyimlerinden sonra, başbakanın Şiilerden olmasını gerektiren 2003 sonrası Irak'ın siyasi denklemini kavramışlardır. Sünni Araplar o dönemde "liberal Şii" olan İyad Allavi'nin, mezhep yönelimli diğer Şii politikacılarla kıyasla iyi bir seçenek olduğuna dair kanaat getirmiştir. Ayrıca

İyad Allavi, 28 Haziran 2004-6 Nisan 2005 arası süreçte geçici hükûmette üstlendiği başbakanlık görevi boyunca Caferi ile el-Maliki gibi mezhepçi politikalar benimsememiştir.

2010 seçimlerinde İran'ın Irak sahasındaki etkisi, 2006 seçimlerine kıyasla daha üst seviyeye çıkmıştır. Bunun karşısında, ABD'nin 2010 seçimlerinde Irak arenasındaki etkisi, 2006 seçimlerine kıyasla daha zayıf kalmıştır. Liberal, mezhep ötesi yönelimlere sahip ve ABD, Batı ve Arap ülkeleriyle iyi ilişkileri bulunan İyad Allavi'nin İran tarafından istenmeyen bir seçenek olduğu açıktı. Ayrıca İyad Allavi, o dönemde esas olarak Birleşik Irak İttifakı ve Kanun Devleti Koalisyonu ile temsil bulan İran'a yakın "Irak-Şii siyasi sisteminden" biri olarak kabul edilmemektedir. Bu nedenle İran, Allavi'nin başbakanlık görevine gelmesini engellemek için çaba sarf etmek zorunda kalmıştır.

Irakiye Listesi, seçimlerde birinci olma kutlamalarını sürdürürken ve liderleri yeni hükûmeti kurma vizyonlarından bahsederken, Maliki ve çevresindeki siyasetçiler, yaptıkları açıklamalarla siyasi sahnede tartışmalar yaratmıştır. Nitekim Irakiye Listesi'nin, parlamento oturumları başladığında sayıca en büyük bloku oluşturmadığı sürece birinciliği alma-

sının yeni hükûmeti oluşturma hakkını vermediğini belirtmişlerdir.

El-Maliki, Irak Anayasası'nın 76/1. maddesinde yer alan hükûmeti kurma hakkına sahip "en büyük blok" kavramına açıklık getirilmesi için Irak Federal Yüksek Mahkemesine (Anayasa Mahkemesi) resmî bir talepte bulunmuştur. El Maliki, en büyük blokun, seçimlerden sonra yani İran'ın Birleşik Irak İttifakı'nı Hukuk Devleti Koalisyonu ile ittifak kurması için iterek en büyük parlamenter bloku oluşturmayı başarmasından sonra, kurulan en büyük blok olması gerektiği konusunda ısrar etmiştir.

Federal Mahkeme yanıtı geciktirmemiş, 25 Mart 2010'da davaya ilişkin "yorumlayıcı" kararını vermiştir ve kararı Maliki'nin görüşü ile tamamen örtüşmüştür. Federal Mahkeme, anayasanın ilgili maddesinde yer alan ve hükûmeti kurma hakkına sahip olan "en büyük blok" kavramının açıklığa kavuşturulması konusunda, ya belirli bir isim ve sayıyla seçimlere katılan ve en fazla sandalye kazanan tek bir seçmen listesi ya da farklı isim ve sayılara sahip iki veya daha fazla seçim listesinin ittifak kurup seçim sonuçları sonrasında tek bir blok çatısı altında toplanan ve en fazla sandalye elde eden blok olduğu kanaatine varmıştır. Federal Mahkemenin kararıyla Irakiye Listesi ve lideri İyad Allavi hükûmet kurma hakkından mahrum edilmiş ve el-Maliki 2010 yılında ikinci hükûmetini kurmuştur.

2010 seçimlerinden bu yana, Federal Mahkemenin "en büyük blok" ile ilgili kararının doğruluğuna ve kararın verilmesinin arkasındaki "gizli" faktörlere karşı olan şüpheler günümüze dek devam etmiştir. Nitekim karar, demokrasi ruhuyla örtüşmemekte, herhangi bir seçim listesinin, seçim sonuçlarında son sırada olsa bile, sonuçların açık-

lanmasının ardından çeşitli seçim listelerinden oluşan bir koalisyonu kurmayı başarak dilediğini başbakan adayı olarak gösterebileceği ve hükûmeti kurabileceği anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle parlamenter bloklar arasındaki siyasi müzakereler, rekabetten ve listelerin halk temsilinden daha önemli hâle gelmiştir.

2010 seçimlerinin yansımaları, Irak'ta başbakanın seçilmesi sürecine müdahale ve etki konusunda yeni parametreler üretmiştir. Nitekim dış faktörlerin rolü büyümüş ve yargı kurumu dâhil devlet kurumlarının siyasi çatışmalara dâhil edilmesi olgusu artmıştır. Silahlı Kuvvetlerin başkomutanı olarak 2010 seçimlerinde yüz binlerce resmî kuvvet mensubunun oyunu almayı başaran El Maliki, Federal Mahkemenin ikinci dönem başbakanlığının önünü açan kararı verdirmekte zorlanmamıştır.

2014 SEÇİMLERİ

30 Nisan 2014 tarihinde yapılan parlamento seçimlerinde Nuri El Maliki liderliğindeki Hukuk Devleti Koalisyonu, 33 sandalyeyle ikinci sırada yer alan en yakın rakibi Sadr Hareketi'ne bağlı Liberal Blok'a büyük fark atarak 92 sandalyeyle birinciliği kazanmıştır. Seçim Komisyonu, bu seçimlerin kesin sonuçlarını 19 Mayıs 2014'te resmen açıklamıştır. El Maliki üçüncü hükûmetini kurmaya hazırlanırken terör örgütü IŞİD, 10 Haziran 2014'te Ninova vilayetini ele geçirmiş, birkaç gün sonra Anbar ve Selahaddin vilayetleriyle Kerkük ve Diyala vilayetlerinin bazı kısımlarını da ele geçirmiş ve Irak Ordusunun tamamen çökmesine yakın Bağdat sınırlarının yakınına gelmiştir.

Koşulların kötüleştiği bu sırada, yönetimin önceki yıllarında siyasi ve güvenlik mese-

2003 yılından bu yana, Şii Büyük Taklid Mercii'nin Irak'taki siyasi sürecin taraflarına tavsiye ve rehberlik sağlamadaki etkili ve önemli rolü açık ve net olarak bilinmekteydi. Ancak 2014 yılında El Maliki'nin yerine el-İbadi'nin getirilmesi, Büyük Taklid Mercii'nin başbakanın seçiminde "belirleyici" bir role sahip olduğunu göstermiştir.

Eski Irak Başbakanı Haydar El İbadi.

lelerini kötü yönetmesi nedeniyle bu çöküşün ana nedeni olarak gösterilen El Maliki'nin bir dönem daha başbakan olmaması çağrıları yükselmiştir. Ancak El Maliki görevinin yeni bir dönem için yenilenmesi konusunda ısrar etmiş, seçimleri birinci sırada kazanan olarak bu hakından vazgeçmemiş ve bu konuda Federal Mahkemede dava açmıştır. Bu kargaşa sırasında, Büyük Taklid Mercii Şii din adamı Ali Sistani, Hukuk Devleti Koalisyonu'ndaki en büyük parti olduğundan, İslami Davet Partisi'ne bir mektup göndererek El Maliki'nin İslami Davet Partisi'nden başka bir adayla değiştirilmesini talep etmiştir ve Sistani'nin mektubu

o dönemde medyada resmî olarak yayımlanmıştır. Nitekim, El Maliki, Federal Mahkemede açtığı davadan vazgeçmiştir ve Sistani'nin direktiflerine yanıt olarak Maliki'nin yerine İslami Davet Partisi liderlerinden Haydar el-İbadi getirilmiştir.

El-İbadi, 2014 seçimlerinden önceki hükümetlerde bakan, milletvekili ve başbakan yardımcısı görevlerinde bulunmasına rağmen, bu seçimlerde başbakanlığa aday gösterilmemiştir. Ayrıca, bu seçimlerde tüm adaylar arasında en yüksek oyu (721.782 oy) El Maliki'nin almasına karşın el-İbadi sadece 5151 oy almıştır. Fakat görünen o ki El Maliki, 2006

Eski Irak Başbakanı Adil Abdulmehdi, Ocak 2020'de Ebu Mehdi el-Mühendis'in cenazesi sırasında.

seçimlerinde Caferi'yi düşürdüğü tuzağın aynısına düşmüştür.

Diğer taraftan, 2003 yılından bu yana, Şii Büyük Taklid Mercii'nin Irak'taki siyasi sürecin taraflarına tavsiye ve rehberlik sağlamadaki etkili ve önemli rolü açık ve net olarak bilinmekteydi. Ancak 2014 yılında El Maliki'nin yerine el-İbadi'nin getirilmesi, Büyük Taklid Mercii'nin başbakanın seçiminde "belirleyici" bir role sahip olduğunu göstermiştir.

2018 SEÇİMLERİ

12 Mayıs 2018 tarihinde gerçekleştirilen parlamento seçimleri, önceki seçimlerde mezhepsel ve ulusal çizgide oluşturulmuş geniş seçim koalisyonlarının olmaması nedeniyle karmaşık bir siyasi ortam yaratmıştır. Nitekim 2018 seçimleri, Sünni, Kürt ve Türkmen güçlerinin yanı sıra Şii siyasi güçlerin farklı listeleri arasında da rekabete sahne olmuştur.

Seçim Komisyonu o dönemde seçimlere resmî katılım oranının %44,52 olduğunu açıklamıştır ancak partileri bu seçimlere katılan siyasi liderler dâhil olmak üzere, bu seçimleri gözlemleyenlerin çoğu gerçek katılımın %20'yi geçmediğini teyit etmiştir. Bu durum, halkın 2018 seçimlerine katılmaktan imtina etmelerine neden olmuştur.

18 Mayıs'ta Yüksek Seçim Komisyonu seçimlerin kesin sonuçlarını açıklamıştır. Seçimlerde Sadr Hareketi'nin lideri Mukteda es-Sadr'a bağlı Sairun Koalisyonu 54 sandalyeyle birinci olurken, İran tarafından desteklenen silahlı siyasi güçlerin çoğunu barındıran El Fetih Koalisyonu 47 sandalyeyle ikinci sırada ve eski Başbakan el-İbadi liderliğindeki Zafer Koalisyonu 42 sandalyeyle üçüncü sırada yer almıştır.

Daha önce yaşanan Irak Anayasası'nın 76/1. maddesinde yer alan hükûmeti kurma hakkına sahip "en büyük blok" sorununda

2018 seçimlerinde, dış faktör, iç siyasi uzlaşmalar ve Büyük Taklid Mercii olmak üzere başbakanın seçimini etkileyen tüm faktörler Abdülmehdi'yi başbakanlığa ulaştırmak için birbirleriyle etkileşime girmiştir.

olduğu gibi siyasi güçler, sonuçların açıklanmasının ardından "en büyük bloku" oluşturma yarışına girmiştir. Bu yarış iki farklı eksende ilerlemiştir. Bunların ilki, Reform ve İmar İttifakı adlı ittifakı oluşturmak üzere kurulan Sairun Koalisyonu'nun başını çektiği eksendir. İttifakın liderleri tarafından yapılan açıklamalara göre elde ettikleri sandalye sayısı, Şii, Sünni, Kürt ve Türkmen güçlerin yanı sıra Hristiyan, Sabi ve Ezidi bileşenleri temsil eden diğer siyasi güçlerden oluşan 130'dan fazlasına ulaşmıştır. Nitekim ittifaka, Zafer Koalisyonu, 19 sandalye kazanan Ammar el-Hakim liderliğindeki Hikme Koalisyonu, 21 sandalye kazanan İyad Allavi liderliğindeki Ulusal Koalisyon, 14 sandalye kazanan eski Meclis Başkanı Osama en-Nüceyfi liderliğindeki Karar Koalisyonu, 3 sandalye kazanan Türkmen Cephesi listesi, 14 sandalye kazanan Cemal Kerbûli liderliğindeki el-Hal Bloku ve 5 sandalye kazanan Kürt Değişim Hareketi katılmıştır. İttifakın geri kalanıysa toplamda 32 sandalye kazanan küçük partiler ve yerel güçlerden oluşmuştur.

"En büyük bloku" oluşturma yarışındaki ikinci eksen, Al-Bina ittifakını oluşturmak üzere kurulan el-Fetih Koalisyonu tarafından yönetilmiştir. İttifak aynı zamanda 25 sandalye

kazanan Nuri el Maliki liderliğindeki Hukuk Devleti Koalisyonu, mevcut Meclis Başkanı Muhammed'in el-Halbusi liderliğindeki Anbar Kimliğimizdir gibi Sünni listeler, toplamda 7 sandalye kazanan Ahmed el-Cubûri'nin Ulusal Halk Partisi ve Ulusal Halk Kalesi listesi, Khamis el-Hancar liderliğindeki Arap Kararı listesi, bazı Kürt listeleri ve bazı Türkmen politikacılar gibi çeşitli bileşenlerden oluşan siyasi güçleri çekmeyi başarmıştır. El-Bina ittifakı topladığı sandalye sayısının 130'u geçtiğini iddia etmiştir. Burada, Irak'taki siyasi süreçte yeni bir sorun başlamıştır. "En büyük bloku" oluşturabildiklerini iddia eden iki parlamenter ittifak bulunmaktaydı ve her biri yeni hükûmeti kurma hakkına sahip olduğunu ileri sürmüştür.

Seçimlerde 26 sandalye kazanan Kürdistan Demokrat Partisi ve 18 sandalye kazanan Kürdistan Yurtseverler Birliği Partisi olmak üzere iki ana Kürt parti, rakip iki ittifaktan herhangi birine katıldıklarını "resmen" açıklamamıştır. Ancak KDP Reform ve İmar İttifakı'na, Yurtseverler Birliği ise Al-Bina İttifakı'na daha yakın durmaktaydı.

Seçim sonuçları açıklandıktan sonra, var olan tek yarış Reform ve İmar İttifakı ile Al-Bina İttifakı arasında yaşanmamıştır. Bilakis o dönemde Irak arena-

sında, ABD'nin Irak merkezli IŞİD'e Karşı Savaş Yönelik Uluslararası Koalisyon Özel Elçisi Brett McGurk ile 3 Ocak 2020'de Bağdat Havalimanı yakınlarında bir Amerikan hava saldırısında öldürülen Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani arasında da bir yarış yaşanmıştır. Nitekim her biri, ülkesinin siyasi vizyonu çerçevesinde rakibinin "en büyük blok" oluşturma girişimlerini engellemeyi amaçlamaktadır.

Seçimlerin ardından iç ve dış tarafların yarışı neredeyse bir çatışmaya dönüşecektir. Ancak iki ittifak, hükûmetin oluşturulmasını bakanlıklar düzeyinde paylaşma ve başbakanın her iki ittifakın dışından getirilmesi konusunda anlaşmıştır. Böylece Adil Abdülmehdi başbakanlık görevine aday gösterilmiştir.

Abdülmehdi, İslam Yüksek Konseyi Partisi'nin tanınmış siyasetçilerinden biri olmasının yanı sıra daha önce Allavi'nin geçici hükûmeti döneminde maliye bakanı, 2005-2011 yılları arasında cumhurbaşkanı yardımcısı ve 2014'te petrol bakanı olarak görev yapmıştır. Ancak Abdülmehdi, 2018 seçimlerinden yıllar evvel siyasi faaliyetten çekilmiş ve 2018 seçim yarışında herhangi bir siyasi partinin içerisinde bulunmamıştır. Abdülmehdi'nin başbakan olarak seçilmesinden sonra, Abdülmehdi'nin Büyük Taklid Mercii'nin önerisiyle seçildiğine dair basında haberler çıkmıştır.

2018 seçimlerinde, dış faktör, iç siyasi uzlaşmalar ve Büyük Taklid Mercii olmak üzere başbakanın seçimini etkileyen tüm faktörler Abdülmehdi'yi başbakanlığa ulaştırmak için birbirleriyle etkileşime girmiştir. Irak Parlamentosu, 24 Ekim 2018'de Abdülmehdi hükûmetine güvenoyu vermiştir.

Ekim 2019 Protestoları ve El-Kazimi'nin Başbakanlığı Devralması

Ekim 2019'da Irak'ta yaygın halk protestoları patlak vermiştir. Protestoların nedenleri ve talepleri çeşitlenmiştir ve bunlar arasında hükûmetin istifa etmesi, yolsuzlukla ciddi ve şeffaf bir şekilde mücadele edilmesi, mevcut seçim yasasının daha adil bir yasayla değiştirilmesi, anayasanın değiştirilmesi, bağımsız bir seçim komisyonunun oluşturulması ve erken seçime gidilmesi yer almıştır.

Protestolardan iki ay sonra, yüzlerce barışçıl protestocunun İran tarafından desteklenen siyasi silahlı güçlere bağlı silahlı gruplar tarafından öldürülmesi, binlercesinin yaralanması ve Necef'teki Şii Büyük Taklid Mercii'nin barışçıl protestocuları korumak ve onların hedef alınmasını araştırmak için hükûmete tekrar ve tekrar çağrıda bulunmasının ardından Abdülmehdi'nin istifa etmekten başka seçeneği kalmamıştır ve 29 Kasım'da istifasını sunmuştur. Abdülmehdi istifa mektubunda, istifasını Büyük Taklid Mercii'nin çağrısına cevaben sunduğunu belirtmiştir.

Abdülmehtdi'nin istifasından iki ay sonra, Cumhurbaşkanı Berham Salih hükûmeti kurması için siyasetçi Muhammed Allavi'yi görevlendirmiştir. İyad Allavi'nin yeğeni olan Muhammed Allavi, 2005 yılında milletvekili ve 2006 yılı ortasından 2007 yılı sonuna kadar ilk Maliki hükûmetinde haberleşme bakanı olarak görev yapmış, ardından 2008 yılında milletvekilliğine geri dönmüş, 2010 seçimlerinin ardından yine milletvekili olmuş, 2010 yılı sonunda ikinci Maliki hükûmetinde haberleşme bakanı olarak atanmış, ardından 2012 yılının sonunda haberleşme bakanlığı görevinden istifa etmiştir. Ancak Muhammed

Ekim 2019 protestolarının ardından dış faktörler, Büyük Taklid Mercii ve iç siyasi anlaşmaların yanı sıra Irak'taki kamuoyu, başbakan seçimini etkileyen faktörlerden biri hâline gelmiştir.

Ekim 2019 protestoları, Irak.

Allavi hükûmeti kuramayıp bunu 1 Mart 2020'de duyurmuştur. Muhammed Allavi, Twitter'da yaptığı paylaşıma göre, hükûmeti kuramamasının temel nedeni olarak, bazı siyasi tarafların reform konusunda ciddi olmadıklarını ve ülke için çalışan bağımsız bir hükûmetin doğuşunun önüne engeller koyduklarını ileri sürmüştür. Ardından, 17 Mart 2020'de cumhurbaşkanı, hükûmeti kurmak üzere eski Necef Valisi Adnan ez-Zurfi'yi görevlendirmiştir. Ancak ez-Zurfi de adaylığının İran'dan ve onunla bağlantılı Iraklı siyasi silahlı güçlerden açık bir muhalefetle karşı karşıya kaldığından hükûmet kurmakta başarılı olamamıştır. Ardından cumhurbaşkanı, o dönemde Irak istihbaratının

başındaki Mustafa el-Kazimi'yi hükûmeti kurmakla görevlendirmiştir.

Irak Parlamentosu, 7 Mayıs 2020'de el-Kazimi hükûmetine güvenoyu vermiştir. El-Kazimi'nin başbakanlık görevine adaylığı, Irak'ın ABD işgalinden bu yana bildiği tüm siyasi sürecin kurallarıyla çalışmaktadır. El-Kazimi, 2003'ten bu yana Irak'ta iktidarı paylaşan dinî partilerin lider kadrolarından gelmeyen ilk başbakandır. Aynı zamanda, açık liberal eğilimleri ve Batı ile güçlü ilişkileri bulunmaktadır. Ekim 2019 protestolarının ardından dış faktörler, Büyük Taklid Mercii ve iç siyasi anlaşmaların yanı sıra Irak'taki kamuoyu, başbakan seçimini etkileyen faktörlerden biri hâline gelmiştir.

SONUÇ

2003'ten sonra Irak'ta başbakanın seçilmesi süreci, çeşitli dış ve iç faktörlerin etkileşiminin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu faktörlerin en önemlileri:

1. ABD ile İran'ın Irak'a yönelik politikaları.
2. 2003'ten bu yana Irak'ta siyasi sahneyi kontrol eden siyasi güçler arasındaki siyasi tesviyeler, kayıp ve kazanç hesapları.

3. Necef'teki en Büyük Taklid Mercii'nin görüşü.

4. Irak kamuoyu.

Parlamento seçimi sonuçlarının önemliyse her bir siyasi tarafın büyüklüğünü ve hükümeti oluşturma sürecine eşlik eden siyasi uzlaşmaların müzakere masasındaki etkisini belirlemede yatmaktadır. Yani seçim sonuçları başbakanın kim olacağından ziyade, her bir siyasi tarafın başbakanın seçimine ilişkin görüşünün gücünü ve etkisini belirlemektedir.

Watheq Alsadoon

2020 yılından bu yana Ortadoğu Araştırmalar Merkezi (ORSAM) bünyesinde Arap Çalışmaları Direktörü olarak görev yapmaktadır. 2018-2020 yılları arasında ORSAM'da Irak Çalışmaları uzmanı ve 2015-2018 yılları arasında ORSAM'da misafir araştırmacı olarak çalışmıştır. Newyork IIE Uluslararası Yüksek Öğretim Enstitüsünden bir araştırma programını yürütmek üzere araştırmacı unvanı (2014-2017) alan Sadoon, Musul Üniversitesinde öğretim üyesi (2003-2018), Musul Üniversitesi Bölgesel Araştırmalar Merkezinde kıdemli araştırmacı (2008- 2018) ve Musul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde kurum dışı öğretim görevlisi (2008-2017) olarak faaliyet yürütmüştür. Yüksek lisans derecesini 2000 yılında Bağdat el-Bekr Yüksek Askerî Çalışmalar Üniversitesi Askerî ve Stratejik Bilimleri Bölümünde, doktorasını ise Uluslararası İlişkiler Tarihi alanında tamamlamıştır. Hâlihazırda TRT Arapça ve Anadolu Ajansı'nda siyasi analist olarak çalışmalarına devam etmektedir. Yazmış olduğu kitaplar *Çağdaş Irak-Türk İlişkilerinde Güç ve Zafiyet Etkenleri* (2017), *Arap Körfezi Ülkelerinde Siyasi Kararın Yapımı* (2013), *Çağdaş Kafkaslar Tarihinde Araştırmalar* (2011), *Irak ve Arap Körfez Ülkeleri*'dir (2010). Bilimsel ve hakemli dergilerde yayımlanan araştırmaları; dergi, gazete ve web sitelerinde, Irak meseleleri, güvenlik stratejisi ve uluslararası ilişkiler konularında yayımlanmış birçok makalesi bulunmaktadır. Uluslararası, yerel ve Arap düşünce kuruluşlarında konferanslar ve araştırmalarda yer almıştır. Ayrıca, çeşitli üniversiteler, araştırma merkezleri ve kurslarda ders vermiştir.

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2021

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA
Telefon : +90 850 888 15 20
Email : info@orsam.org.tr
Fotoğraflar : Anadolu Ajansı (AA)